

II. 3. Társadalmi változások

Az elszigeteltebb Hargita és Kovászna megyékben a hatvanas-hetvenes években bontakozott ki tehát a nagyfokú urbanizálódás, amely az addigi hagyományos foglalkoztatási ágakat teljes mértékben átalakította. Ekkor nő a legnagyobb arányban az ipari termelés, az alkalmazottak létszáma, a fogyasztás és a reáljövedelem.³⁰⁴ Természetesen nemcsak a városok arculatát módosították a rohamos fejlesztések, hanem a lakosság életformáját és életminőségét is, hiszen eddig nem ismert elvárásoknak kellett eleget tenniük. Az eddig többnyire gazdálkodásból élő székelység nagy része először ismerkedik meg az urbanizálódás adta előnyökkel és nehézségekkel: a helyi karrierlehetőségek változatosságával, a városba költözéssel, az ingázással, a diplomaszerezési lehetőségek kibővülésével, a biztos munkahelyek és a fogyasztási cikkek választékának gyarapodásával és a családok gyors életmód-változásával.

A szocialista urbanizáció egyik legjelentősebb következménye a belső migráció és a társadalmi mobilitás, amely átalakította a két régió hagyományos kultúra és családi élet képét. A szocialista országok városainak kialakulása nem egy organikusan lezajló folyamat eredménye volt, hanem a tömegesen bevándorolt csoportok lakhelye, ami a központosított hatalom általi ellenőrzés színhelyét is jelentette. A sokoldalúan fejlett szocialista társadalom eszméje tehát nemcsak a települések formáját változtatta meg, hanem a bennük élő lakosság összetételét és életvitelét is, hiszen egy sokkal dinamikusabb és mindenben aktívan részt vevő embertípust követelt meg.

Az alábbi elemzésnél olyan kérdésekre kerestük a választ, hogy milyen volt a vizsgált időszakban a beilleszkedés, a falu és város viszonya, az ingázók helyzete, valamint hogyan viszonyultak a közlekedési és lakásszerzési problémákhoz. A helyi sajtóban megjelenő olvasói levelek, valamint a szerkesztőségek által készített interjúk és cikksorozatok, kiegészülve az erre vonatkozó levéltári forrásokkal, lehetőséget teremtnek a két megye társadalmi változásainak bemutatására.

---

³⁰⁴ Gagyi József (2009): *i.m.*, 169–184.

II. 3. 1. Mobilitás és migráció

Kiindulópontként két mobilitási tényezőről kell beszélnünk, amelyek jelentősen meghatározták a térség életformáját: a városba költözésről és az ingázásról. Az első szempontnak már régi hagyománya van, hiszen a történelemben számos esetet lehetne felsorolni, amely a faluról városba való migrációt mutatná be.³⁰⁵ A második világháború után viszont megváltoznak a mozgást befolyásoló tényezők, hiszen már nem a spontán megélhetést biztosító időszakos elvándorlásokról beszélünk, hanem egy tudatos állampolitikáról. A tervgazdaság részévé válik, főleg a hetvenes években az az elv, hogy a román társadalomnak modern városban élő nemzetté kell válnia, tehát országos szinten „urbanizálni kell minden áron”.³⁰⁶ Ez lehetőséget adott arra, hogy az 1968-as területi-közigazgatási átszervezéssel olyan települések is központokká váljanak, amelyek azelőtt semmilyen vagy nagyon kis urbanizációs hagyománnyal rendelkeztek (ide tartozik a tárgyalt két megye is). Ezeknek a létszámnövekedését, amint láttuk, betelepítésekkel, településösszevonásokkal próbálták megoldani. A. Gergely András szociológus erre a folyamatra a következő magyarázattal szolgált: „Az ilyen mértékű gyarapodást és városnövekedést, a kiemelések és összevonások mértéktelen tömegét csakis a központosító, bürokratikus hatalom erősítésének szándéka magyarázhatja, városteremtő ésszerűség nem.”³⁰⁷

Mindezeknek köszönhetően egyes települések lélekszáma 20-25 év alatt többszöröződött, amíg főleg a félreeső faluk elnéptelenedtek.³⁰⁸ A statisztikák szerint 1960–1970 között a városokba való bevándorlás 23,91%-ot, 1970–1977 között pedig 35,82 százalékot mutatott.³⁰⁹ Példának Kovászna

---

³⁰⁵ Lásd: Oláh Sándor: *A székelyföldi migráció előtörténetének áttekintése*. Elvándorlók: vendégmunka és életforma a Székelyföldön. Szerk. Bodó Julianna. Pro-Print Könyvkiadó, 1996, Csíkszereda és Vécsei Károly: *A vándorlás és a nemzetiségi struktúrák. Magyarok és nem-magyarok Romániában*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002

³⁰⁶ Gagy József (2009): i.m., 146.

³⁰⁷ A. Gergely András: *Nemzetiség és urbanizáció Romániában*. Héttorony Kiadó, 1988, 51.

³⁰⁸ Germuska Pál: *Ipari város, új város, szocialista város*. In: Korall, 11–12. szám, 2003. május, 251–256.

³⁰⁹ Vécsei Károly: *Magyarok és nem-magyarok Romániában*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002, 67.

megye székhelyét, Sepsiszentgyörgyöt említhetjük, amely a következő lakosság számmal rendelkezett: 1975-ben 32 015 főt regisztráltak, míg 1985-ben 65 868-at.³¹⁰ Ez azt jelentette, hogy évi 2293-mal gyarapodott az átlagos évi lakosság szám. A település-összevonások mértéke a hetvenes években olyan magasra szárnyalt, hogy a városok a peremterületeiket nem tudták ellátni megfelelő lakásokkal, közművesítéssel, szolgáltatásokkal. Ez jelentősen csökkentette az életminőséget.

A városba költözést választó vidéki lakosság jobb tanulási és megélhetési feltételek megszerzését remélte a városoktól, viszont ezáltal elszakadtak a hagyományos életközösségeiktől, gyökértelenekké váltak. Az urbanizálódás meggyengítette a hagyományos családi és rokonsági kapcsolatokat és az ellenőrző funkciókat. Ez abban nyilvánult meg, hogy az egyén életében a korábban domináns elsődleges kapcsolatok (család, szűkebb rokonság) helyét a másodlagos, interperszonális viszonyok veszik át.³¹¹ A városi társadalomban élő egyén egy időben több csoporthoz is tartozik, a közszférában jelentkező problémákat így egyre nagyobb mértékben az állami intézmények oldják meg, és ezért megszakad a hagyományos rokoni alapon való megoldási stratégiák rendszere.³¹²

A kommunista ideológiának megfelelően a társadalom megszervezésének végső célja is a teljes egyenlőség megteremtése volt, amely eltörli a férfi és nő, falusi és városi, szakmunkás és értelmiség közötti ellentétet.³¹³ A társadalmi szerkezet felépítését így határozták meg:

„A munkásság, a parasztság, az értelmiség egyetlen célban egyesül: kiteljesíteni a szocializmust Romániában, biztosítani valamennyi dolgozó jólétét.”³¹⁴ „Mindez erős kihatással volt és van a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség közötti kapcsolatokra. A szocializmus érdekközösségüket magasabb szintre emelte, új gazdasági alapokra helyezte, megteremtette a

---

³¹⁰ Papp József András (1987), 450.

³¹¹ Geambaşu Réka: *Hová lett a szocialista család?* In: Korunk, 2004. március

³¹² Bodó Julianna: *Átjárás technikák a szocializmusban a társadalom privát és hivatalos szférája között. Fényes tegnapunk.* Tanulmányok a szocializmus korszakáról. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998, 42–56.

³¹³ *A marxizmus-leninizmus alapjai.* Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1963, 874.

³¹⁴ Hargita, 1969. január 12.

szellemi arculatban, öntudatban kifejezésre jutó egységüket. A dolgozó emberek között új, szocialista együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási kapcsolatok állandósultak és fejlődnek. Erősödik és megszilárdul a munkás-paraszt szövetség, egész népünk egysége a párt körül.” [...] „A városok felvirágzásával egyidejűleg napjainkban mélyreható átalakulások mennek végbe falvaink életében, külső képén is, a melynek eredménye kulturális, társadalmi felemelkedésük, a parasztság életkörülményeinek állandó javulása, a városi körülményekhez való fokozatos közeledés. Nő a parasztság reáljövődélmé, javulnak a lakásfeltételek, bővül a tanügyi, kulturális és egészségügyi intézmények hálózata; 1972–73-ig befejeződik a falvak villamosítása.”³¹⁵

A hatalom tudatosan próbálta alakítani a társadalom és a család belső viszonyát, modernizációs folyamatként határozva meg ezt a tevékenységét. Ennek az egyik jelentős következménye a nők tömeges belépése a munkaerőpiacra, ami megváltoztatta a korábbi klasszikus patriarchális viszonyt. A domináns családminta a kétkeresős forma lesz, ami átengedi a hagyományos funkcióknak (fogyasztás, termelés, szocializáció) egy részét az állami intézményeknek.³¹⁶

„Szocialista társadalmunkban a nők – akik az ország lakosságának több mint a felét teszik ki – teljes jogegyenlőséget élveznek, akadálytalanul kibontakoztathatják alkotó erejüket és képességüket a politikai, gazdasági és társadalmi-kulturális életben... A férfiak mellett a nők szorgalmasan, odaadóan és hozzáértéssel dolgoznak az iparban, a mezőgazdaságban, a szállításban, a kereskedelemben, az anyagi javak termelésének minden területén, teljes mértékben részt vesznek a tudományos és kulturális tevékenységben, az oktatás és az egészségvédelem fejlesztésében, a fiatal nemzedék formálásában és nevelésében.”³¹⁷

A nők társadalmi szerepének kihangsúlyozása érdekében a Hargita napilap szerkesztősége arra a döntésre jutott, hogy havonta egyszer egy oldalon csak a szebbik nem nélkülözhetetlen munkájáról írnak.³¹⁸ Szerintük a legtöbb

---

³¹⁵ Hargita, 1969. január 12.

³¹⁶ Geambaşu Réka (2004): *i.m.*

³¹⁷ Nicolae Ceauşescu beszéde. In: Hargita, 1984. július 11.

³¹⁸ Hargita, 1970. január 8.

asszony elvégzi a munkanapot a mezőgazdasági termelőszövetkezetben, s otthon is vezeti a gazdasági udvarból, konyhából, a lakóház és család holmijának rendben tartásából álló háztartást. Vállalja a többletmunkát, nem is tudja másképp elképzelni az életet. Ha pedig elmegy a városba dolgozni, nem azért teszi, mert több akar lenni, hanem, hogy a család pénzbevételét pótolja.³¹⁹

Emellett a hagyományos családok tevékenységét a bürokratikus irányítás alatt álló intézmények (vállalatok, üzemek, szövetkezetek, ifjúsági szervezetek...) veszik át, és végigkísérik az életét. Így a szabadidő legnagyobb részét sem tölti együtt a család, hanem ki-ki életkorának és foglalkozásának megfelelően szervezett tevékenységekben, vállalati vagy hivatali üdültetésében vesz részt.³²⁰

„Az üzemvezetőség tagjainak, csakúgy mint a tömeg és társadalmi szervezetek vezetőinek, jóval többet kell tenniük annak érdekében, hogy a termelési folyamatok megoldásával, teljesítésével párhuzamosan a munkásművelődés is megalapozott legyen, amely a későbbiekben aztán tovább terebélyesedik, azért, hogy a szabadidő ésszerű, hasznos értékesítése szervezetté váljon, mert ez egyaránt pártos nevelési igény, elvárás és egyben termelésserkentő tényező is.”³²¹

Ezt szolgálta a vállalati étkezdék (kantinok) szervezésének törvénye is, amely a munkahelyen való étkezést biztosította, háttérbe szorítva a hagyományos családi szokásokat.³²² Példaként megemlíthetjük Csíkszereda 7 millió lejt érő legnagyobb kantinját, amely 720 személynek biztosította a napi betevő falatot.³²³ Amikor a helyi napilap újságírója arról kérdezte a csíkszeredai fiatalokat, hogy mivel töltik szabadidejüket, a 30 munkás ifjú válaszából a következőket szűrte le: harmadrészüik tagadta, hogy szabadidőre lenne szükségük, később kiderült, hogy háromnegyedének be van táblázva a szabadideje, tizenketten pedig a baráti kört és hobbi-val való időtöltést nevezték meg.³²⁴

---

³¹⁹ Hargita, 1970. január 9.

³²⁰ Kornai János: *A szocialista rendszer*. Heti Világgazdasági Kiadó, Bp. 1993, 138.

³²¹ Hargita, 1983. augusztus 4.

³²² Megyei Tükör, 1971. március 26.

³²³ Hargita, 1979. június 2.

³²⁴ Hargita, 1985. október 4.

A szociológiai és antropológiai kutatások is ezt erősítették meg, kimutatva, hogy a városra menő fiatalok a családalapítást későbbre halasztják, mint a faluban maradó társaik. Ez azzal magyarázható, hogy a beköltözött ifjúság a munkástelepeken elmagányosodik, idegen környezetben nehezzé válik számukra az ismerkedés, beilleszkedésüket akadályozza a falusi érték-
ítéletük.³²⁵

*„Tapasztalni lehet azt is, hogy az iparosításnak, a fejlődésnek nem mindig sikerül magával ragadnia az embereket. Pontosabban! Számtalan falusi-
nak ad munkát a város, de ezek a bejáró vagy beköltözött új iparosok néhol
megrekedtek szellemikben a falu szintjén. Két lánnyal beszélgetek erről, ar-
ról – alig-alig tudnak valamit mondani szabadidejük eltöltéséről, arról,
hogy mit csinálnak munkaidő után. A készruhágyárban dolgoznak, albérlet-
ben laknak. Saját bevallásuk szerint néha elmennek a moziba, máshová nem
járnak. Az úgynevezett szórakozási lehetőségbe nagyon kevés dolgot sorol-
nak. Társaságuk nincs, barátnőkhöz nem járnak – nincs társasági életük.
Anélkül, hogy a sértés árnyéka is ránk vetődne, meg kell mondanunk, úgy él-
nek, mint Harajban az új munka- és életkörülmények ellenére is.”³²⁶*

Megváltozott az ismerkedési szokások értékrendje is, amit különböző felmérések is bizonyítottak. G. Vári Marianna ankétja arra volt kíváncsi, hogy milyen a lányok párválasztási szokása, a következő kérdésekre kellett válaszolniuk a csíkszeredai Készruhágyár 17-25 év közötti női dolgozóknak: Hogyan képzei el a férjét?, Mennyiben talál ez az elképzelése arra, akivel pillanatnyilag együtt jár?, Mi a véleménye a házasság előtti szexuális kapcsolatról?, Megengedhetőnek tartja-e a válást?, Milyen esetekben?, Olvassa-e a különböző lapok házasságra vonatkozó tanácsait?

Az adott válaszokból levont következtetések így összegezhetők: a leg-
többjük kedvességet, ügyességet igényel a jövőbeli társától, legyen jó a
családjához, vagyis ne igyon, ne dohányozzon, ne dolgozzon életveszélyes
munkahelyen. Ami az intellektuális szférát illeti, általában az a kikötés, hogy a
jövőbeli férjnek ne legyen nagyobb végzettsége. Megértésről, közös ér-

---

³²⁵ Szirmai Viktória: *A településszociológia alapja*. In: Településtudományi felsőoktatási
füzetek VII. Budapest, 1994, 22.

³²⁶ Megyei Tükör, 1972. január 12.

deklódési körről szó sincs. Nem említi senki a szerelmet, ami pedig nem le-
kicsinylő kelléke a zavartalan házasságnak. Egyetlen válasz sem volt viszont,
ami anyagi érdekeltségű lett volna. Mindenki elutasította a válást, kivéve, ha
muszáj, és általában nem értettek egyet a házasság előtti szexuális élettel.³²⁷

A helyi szervek ezért többször tanácsokkal próbálták ellátni a lakossá-
got. Bíró Géza csíkszeredai főorvos felhívással fordult a lakossághoz, jelez-
ve azt, hogy a városi civilizáció egy más életformát követel. Meg kell tanul-
ni városi környezetben élni, a tömbházakban egymást tiszteletbe tartani, al-
kalmazkodni a belső rendhez, a szabadidőt ésszerűen és célszerűen felhasz-
nálni, hétvégi kirándulásokat szervezni, különösen a szabadba, és minél
több mozgást végezni a szabad levegőn.³²⁸

Ennek ellenére a legtöbb panasz a lakóbizottságoktól³²⁹ a nem meg-
felelő viselkedésű tömbházlakók magatartására hívja fel a figyelmet. Ezt
tükrözi Kézdivásárhelyen az Állomás utca 47-es számú tömbház egyik lakó-
jának levele:

*„Elégedettek vagyunk a lakással, a világításra, a vízellátásra panaszunk
igazán nem lehet. Annál zavaróbb azonban a zaj és a tavasztól őszig
terjengő utcai por. Hetven gyerek lakik ebben a blokkban, s néhány szülő bi-
zony nem sokat törődik velük. Alig fordul elő, hogy – különösen délután –
csend legyen a környékünkön. Legutóbb a lépcsőházat tették tönkre, a lakók
saját költségükön hozatták rendben...”³³⁰*

Egy hasonló esetről számolt be a Megyei Tükör, ahol egy egész oldalas
cikk jelent meg panaszlevelekkel az egyik család ellen, akik zavarják a
tömbház többi lakóját.

*„A lépcsőházban olyan személyek laknak, akik viselkedésükkel zavarják
a többi lakót. L. Kálmán és K. Livia lakók viselkedése véleményünk szerint
megengedhetetlen, L. Kálmán részegen több alkalommal egész éjszaka za-
varta a csendet. Feleségével, fiával verekednek, máskor énekelnek egészen
reggelig. K. Livia pedig szinte mindenkivel összeveszett már a lakók közül,*

---

³²⁷ Hargita, 1969. november 19.

³²⁸ Hargita Kalendárium, 1983.

³²⁹ A lakóbizottság szerepéről lásd részletesebben, ANDJH, fond C. J. H. al PCR 1968–1969,
dosar 6/1970, 217–220 f.

³³⁰ Megyei Tükör, 1972. január 12.

*veréssel fenyegetett, és volt, akit meg is vert. Mindenkiel veszekszik, alap-
lanul jelentgeti a lakókat, s ha valaki ellene szólna, azzal fenyegetőzik, hogy
ő mindenkit elintéz, mert neki a milícián és a törvényben is vannak jó embe-
rei, akik neki mindig igazat adnak. Így aztán mindenki fél tőle, és elnézik a
durvaságait és minden annyiba marad...»³³¹*

Egy szélsőséges esetként említhetjük meg a vlahicai József Attila utca
egy részének mostoha körülményeit, ahol ügyvédek, orvosok, tanárok lak-
tak, majd a vasgyár és a pártbizottság közös döntése alapján az üzemben
dolgozó romák kerültek a helyükre. A beköltözésüket követő egy-két év
alatt tönkretették a lakásokat. A falakat kiverték, a parkettet felszedték, a
fürdőszoba tartozékait eladták.

*„A hajdani mutatós blokkok romlásnak-omlásnak indultak. S nem az
»idő vasfoga«, hanem az emberi felelőtlenség, rosszindulatú kártevés nyo-
mán. Mindez néhány család miatt, akik pár évvel ezelőtt, alapjában jóindu-
latú, de kissé elszórt megfontolások alapján kaptak lakáskiutalást a szó-
ban forgó tömbházak valamelyikébe. Mert azóta sem tudtak (nem is nagyon
akartak) beilleszkedni a tömbházi, lakónegyedi együttélés legelemibb és
mindenkire kötelező szabályai, keretei közé... A sajátos életmód, az alakalmi
munkák szüneteiben rendezett összejövetelek, a gyakori italozás, dorbézolás
s az ebből fakadó civakodások, botrányok, aztán a mindegyre felügyelet nél-
kül hagyott gyermekserég viselkedése, vagy inkább garázdálkodása, de már
a szabados szókinccse is, vagyis mindez együttvéve olyan helyzetet teremtett,
amitől minden jóérzésű szülő szeretné megóvni a gyermekét...*

*7...9...11... Három hajdan ugyancsak mutatós, szép téглаépület. Az első-
ben 32 garzon, a másik kettőben 24-24 két- és háromszobás, fürdőszobás la-
kás is. S a három tömbházban összesen 33 lakás üres! És senki sem igény-
li!? Mert olyan állapotban vannak! (Ott jártunk, s a látottakat meg sem pró-
báljuk részletezni. Már olvasóinkra való tekintettel sem. Kívülnézetből a há-
ború megrongálta épületekre emlékeztetnek. Belülről? Olykor nehéz eldön-
teni: fásszínben, lomtárban vagy éppenséggel disznóólban jár az ember.)
Ezért üres másik 33 lakás. A városi néptanácsnál pedig 141 nyilvántartott*

---

³³¹ Megyei Tükör, 1972. július 1.

lakáskérés vár megoldásra! Ezért még megdöbbenőbb és immár tűrhetetlen a József Attila utcai helyzet.”³³²

A vidékről beköltözött lakóknak olyan egyszerűnek tűnő dolgokat is meg kellett magyarázni, mint a közterhek rendszeres kifizetése, a lakossági gyűléseken való részvétel, az önadó-hozzájárulás.³³³

A lakók egy részének semmiképpen sem lehetett bebizonyítani, hogy a különféle szolgáltatásokat ki kell fizetni, panaszolta egy sepsiszentgyörgyi lakóbizottsági tag. Például a 7-es tömbház D lépcsőházának 30 lakója közül mindössze ötnek nincs hátraléka, az egyhavi 1100 lejes költséghez viszonyítva a 3499 lejes elmaradás a lakók hanyagságát bizonyítja. Elmondása alapján ilyen körülmények között, saját képviseletű szervük sem tudja gyorsan intézni az ügyeket – egyszerűen fizetésképtelenné válnak a szolgáltatási vállalatokkal szemben –, nem beszélve arról – s ez a múlt évben már előfordult –, hogy a lakásgazdálkodási vállalat több fűtőanyagot próbált számlázni.³³⁴

A faluról városra való migrációt ugyanakkor támogatta az állam, és természetesnek vette a vidéki lakosság szocializálódását és urbanizálódását, amely legtöbbször rokon kapcsolatok alapján valósult meg. Ezért a személyek beköltözése leggyakrabban spontánul, egyéni stratégiák révén zajlott le. A betelepülés megvalósulása több feltételt is megkövetelt: információszerzést, tájékozódást, a városban található erőforrások (munkahely, lakás) megszerzését.³³⁵ A megfelelő intézmények hiánya miatt a már letelepedett rokonok vagy volt szomszédok olyan erőforrássá váltak, amely nemcsak a migráció lebonyolítását segítette elő, hanem egyszersmind szocializációs közegként is működött.³³⁶

A migrációs folyamatok egyik legfontosabb térségi sajátossága az úgynevezett interregionális migráció, amely során távoli vidékről toborozták a munkaerőt az ipari fejlesztésekhez, s ehhez különféle juttatásokat, engedmé-

---

³³² Hargita, 1984. december 25.

³³³ Önadó fizetése járult a város olyan problémáinak rendezéséhez, amit állami költségvetésből nem tudtak fedezni. Lásd részletesebben a Megyei Tükör 1972. január 15. számát.

³³⁴ Megyei Tükör, 1970. augusztus 22.

³³⁵ Geambaşu Réka (2004): *i. m.*,

³³⁶ Uo.

nyeket (letelepedési segélyt, kedvező bérezést stb.) helyeztek kilátásba.³³⁷ Az előző évtizedhez hasonlóan a hetvenes években Erdély-szerte intenzívvé vált a Kárpátokon túli román lakosság betelepítése a többnyire magyar és szász ipari központokba, ez jelentősen megváltoztatta a lakosság nemzetiségi összetételét.³³⁸

Anyanyelv	Népszámlálás / ezer fő			Változás	
	1956	1966	1977	1956–66	1966–77
Magyar	554	702	821	+ 180	+ 119
Román	986	1 696	2515	+ 710	+ 819
Egyéb	214	223	223	+ 9	0
Összesen	1 754	2 621	3 559	+ 867	+ 938

A fenti kimutatások szerint a román nemzetiségűek aránya kiugróan megnőtt a nyolcvanas évekre, s ez két folyamatnak volt köszönhető. Az első a román többségű szomszédos települések lakóinak beáramlása, a második pedig az említett tervszerű betelepítések következménye. Nem szabad viszont elfelejteni a jelentős kivándorlási tényezőket sem. A folyamat által tulajdonképpen az történt, hogy az ötvenes évektől tudatosan, törvények segítségével próbálják korlátozni a lakosság mobilitási lehetőségét. Egy 1957-es rendelet szerint a tanácsok jogkörébe utalták a lakóhely-változtatások engedélyezését, 1968-tól már minisztertanácsi határozat szabályozta a betelepítéseket. 1971-től csak az költözhetett más településre, aki rendelkezett az adott helységben lakással. Ez tette lehetővé a zárt városok létrejöttét. 1976-ban meghatározták a nagyvárosokba való költözés feltételeit: 14 kijelölt nagyvárosba csak azok telepedhettek le, akiket hivatalból áthelyeztek, vagy szakmailag szükség volt rá. Ilyenek voltak például a szüleikhez költöző fiatalok, a gyermekeikhez költöző szülők, valamint a tartalékos tisztek és altisztek.³³⁹

³³⁷ A. Gergely (1988): *i.m.*, 52.

³³⁸ Barabás Béla, Diószegi László, Enyedi Sándor, Sebők László, R. Süle Andrea: *A romániai magyarság története 1919–1989*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990, 127.

³³⁹ Uo. 59.

A román betelepülőket még azzal is ösztönözték, hogy amennyiben hajlandó volt valamelyik erdélyi városba költözni, munkahelyet és lakást biztosítottak számára, ugyanakkor a diplomásoknak 5–10 havi átlagbérnek megfelelő letelepedési segélyt is adtak, ami 15–30 ezer lejt jelenthetett.³⁴⁰ Ezzel szemben pedig a magyar értelmiségieket a Kárpátokon kívülre helyezték, és ha nem töltötték ott a szakmai gyakorlatként kitűzött 3–5 évet, elveszíthették diplomájukat. Vécsei Károly elemzése szerint 1910 és 1977 között az erdélyi románság növekedési üteme elérte a 87 százalékot, míg a magyarság száma 20 százalék körül stagnált.³⁴¹ Az 1977-es népszámlálást figyelembe véve Kovászna és Hargita megyékből 107 ezer személy települt ki (20,4%), míg más közigazgatási egységekből 67 ezer személy települt be (12,8%). Feltehetően a kivándorlók 90 százaléka magyar, a bevándorlók hasonló aránya pedig román, legalábbis ezzel magyarázható, hogy Székelyföldön a tárgyalt 67 év alatt a románság számaránya 202, 7 százalékkal nőtt.³⁴²

Erre a legjobb példa Marosvásárhely, Székelyföld egyetlen kijelölt zárt nagyvárosa, amelynek lakossága a nyolcvanas években meghaladta a 100 ezer főt. Az RKP Maros megyei bizottságának egyik titkos jelentéséből tudhatjuk meg:

„Ahhoz, hogy Marosvásárhely municípiumban a románok száma a következő két évben elérje, vagy éppen meghaladja az összlakosság 50%-át, szükséges elérnünk kb. 7600 román nemzetiségű személy szocialista egységekben való alkalmazásának jóváhagyását (családonként átlag 3 személyt számítva, ez összesen 22 800 személy), hogy a következő ötéves terv végéig a municípiumban a román nemzetiség az összlakosság 58-60% legyen. Marosvásárhely, 1985. nov. 1.”³⁴³ Amint az idézetből is kitűnik, egy tudatos betelepítése politika folyt, amelynek a célja az egységben élő székelyföldi magyarság etnikai fellazítása volt.

Balánbánya esetében is hasonlóan megmutatkozik a lakosság beolvasztásának kísérlete, hiszen a betelepítések következtében megváltozik a város

---

³⁴⁰ R. Süle Andrea (1990): *i.m.*, 31–43.

³⁴¹ Vécsei Károly (2002): *i.m.*, 77.

³⁴² Uo. 55–56.

³⁴³ Európai Idő, 1990, február 16.

etnikai arculata. 1966-ban a 4646 lakosból 2124 románt és 2493 magyart jegyeztek fel, míg az 1977-es népszámlálás 12 161 lakosból már 8190 románt és 3949 magyart regisztrált.³⁴⁴

A helyi sajtóban, habár nem jelentek meg erre vonatkozó hivatalos adatok, mégis bizonyos utalásokat találhattunk a nemzetiségi változásokról. Ilyen jelzés volt például a helységek polgármestereinek vagy vállalatok magyar vezetőinek román anyanyelvű személyekkel való lecserélése, amelyek akarva-akaratlanul megjelentek a sajtóban. De megemlíthetjük a megyei építkezési vállalatoknál dolgozó, Kárpátokon kívülről jövő munkásokat is.

„Az építőtelepen szatmáriakat találni, Ilfov megyeieket, bukarestieket, konstancaiakat. Immár tíz esztendeje, hogy összeforrt közösségről beszélnek, és joggal. De hisz egyazon utat járták eddig. Feltételezhetően ezentúl is.”³⁴⁵

Sokszor az éves beszámolókból vagy éppen az infrastruktúra fejlesztése kapcsán az újságírók érzékeltetik, hogy a két, többségben magyar megye a hetvenes években felgyorsult beruházások ellenére sem részesül azonos központi juttatásban, mint a szomszédos román megyék.

„... Kétféle megyei út létezik: az egyik alig látható, a másik járhatatlan... Aztán másra kanyarítjuk a szót, amire már nehezebb választ keresni: miért, hogy a szomszédos megyékben jobbak a megyei utak, miért, hogyha megyei úton futunk ki a megyénkből, a szomszédban betonúton folytathatjuk tovább utunkat?! Kezdeti nehézségek? De hát könnyörgöm, a megyésítéstől már 18 esztendő is eltelt. Anyaghiány? De hát másoknak sem jut több, mindenki adott lehetőségek között gazdálkodik a rendelkezésére álló javakkal. Hogy az idén nagyobb hangsúlyt fektetnek a műszaki előírások, a minőségi követelmények betartására? Hogy kikísérleteztek egy új technológiát, ami az almási tufát használja útépitésre? Beharangoztuk ezt már a tavaly is, de mit ér, ha nem hasznosítják. Érvelünk, vitatkozunk, mindenki védi a maga igazát, az útügy természetesen a magáét, s mindenre van magyarázat.”³⁴⁶

Olyan ritka esetekről is beszámoltak, mint például egy román nő Székelyföldre költözésének körülményeiről. Az illető személy válása után Kovászna

---

³⁴⁴ Varga E. Árpád (1998): *i.m.*, 247–301.

³⁴⁵ Hargita, 1971. február 12.

³⁴⁶ Hargita, 1986. július 3.

megyébe jött munkát keresni, ami megfelelő segítséggel megvalósult, majd a fiát is ide hozta, hadd tanuljon meg magyarul, és járjon itt iskolába.³⁴⁷

Mindezekkel párhuzamosan megkezdődtek a vidéki települések átalakításai, amelyeket ellentmondásos intézkedések követtek. A nem központi falvakban korlátozták a magánlakások építését, míg az urbanizálódás számára kiszemelt vidéki településeken kétszintes házakat (blokklakásokat) emeltek.³⁴⁸

„Az idén 68 háztömblakás épül 5 községközpontban. Ditróban, Parajdon 16-16 lakás, Lövéten, Szentsimonban és Szentkirályon külön-külön tizenkettő. Tanügyieknek, egészségügyi alkalmazottaknak.”³⁴⁹

A rendelkezések összhangban tudták tartani a városi lakosság számát a lakásépítkezésekkel, tudták irányítani a beköltözéseket és a népesség keveredését. Sok helyen viszont 10–20 százalékkal is meghaladta az illegális beköltözők száma a bejelentett lakosságét, aminek következtében nagy problémává vált a lakáshiány.

II. 3. 2. Kétlakosság vagy ingázás

Mindezen nehézségek készítették arra a lakosságot, hogy az ingázást vagy a kétlakosságot válasszák.

A paraszti és munkáslét között félúton elakadt ingázók tömege jelentette a rossz területi egyensúlyt a munkaerő-eloszlásban. Aránytalanná válik a városok térbeli összefüggésrendszere, fölborult az osztály- és a tulajdonviszonyok deklarált rendje, megváltoztak a családi-szomszédosági kapcsolatok. A munkahely és a lakóhely olyan mértékben vált ketté, ami már nem csupán a munkaképes népesség hatalmas tömegeit kényszeríti önkiszákmányoló életformára, de a települések és a munkáltatók számára is óriási nehézséget okozott.³⁵⁰

Az ingázók számára vonatkozóan is megdöbbentő adatok jelentek meg egyes elemzésekben. A hetvenes években Kolozs megyében naponta 50 ezer

---

³⁴⁷ Megyei Tükör, 1972. december 20.

³⁴⁸ Hunya Gábor (1990): *i.m.*, 164.

³⁴⁹ Hargita, 1975. május 31.

³⁵⁰ A.Gergely András (1988): *i.m.*, 55.

ember járt Kolozsvárra dolgozni vagy tanulni. Csíkszeredában a nyolcvanas évekre ez a szám 25 ezerre tehető. A székelyföldi ingázók számára nem jelentett a korban olyan nagy gondot az állandó utazás, hiszen már hozzászoktak a családok ahhoz, hogy máshol keressék meg a megélhetésükhöz szükséges jövedelmet. Természetesen az állandó utazás kellemetlenségekkel is járt, amelyekről a helyi sajtóban tucatjával találunk olvasói panaszokat. Ilyen volt például Pókhé Mihály köpenci nyugdíjas levele, aki az autóbuszok túlzásfóltóságát kifogásolta:

„Beáll az autóbusz a megállóba. Az utasok nagy tömege megrohamozza az autóbusz ajtaját, tülekedés, marakodás, fejetlenség. A sofőr és a jegykezelő a világ kincséért sem mondaná, hogy tartsák tiszteletben a jegyen szereplő számot. A beszállás után parázs veszekedés a helyekért. Egy nő sír, félcipőjét letépték a lábáról, az autó mellett találták meg összetaposva, elformátlanodva. Egy másik sikoltozik, a tumultusba leszakadt a kezításkája füle, tartalma kiömlött, pénztárcája eltűnt. Hat év körüli fiúcska sír: elszakították az anyjától, nekinyomták a kocsi lépcsőjének, megütötte a gyomrát. Mi lenne, ha a sofőr vagy a jegykezelő beszálláskor felhívná az utasok figyelmét, hogy a helyek számozottak, nem lenne akkora harc a helyért, kevesebb lenne a veszekedés, tülekedés.”³⁵¹

Egy másik érdekes cikk jelent meg ugyancsak ebben a témában, amiből következtethetünk, hogy gyakran előfordulhatott ilyen eset:

„Egyik este a fel hatos autóbusszal jöttem haza Gyergyószentmiklósra. [...] Újfaluban majdnem mindenki leszállt, mindössze öten maradtunk, s három kisgyerek. Egy felszálló volt, aki egészségügyi asszisztens, s szolgálatba kellett mennie Gyergyószentmiklósra. Mutatja a bérletét, a sofőr azonban kezdett kiabálni, hogy nem veszi fel, szálljon le, mert a bérlet nem erre a járatra szól, hanem a fél nyolcasra. Az asszisztensnő sírva kérte, hogy vigye el, hisz üres a busz, neki munkába kell mennie, három váltásba dolgozik, s nem tehet arról, hogy bérletére nem fér fel minden szükséges járat száma.”³⁵²

A kétlakiság kérdését számos tanulmányban és riportban próbálták meghatározni. Gy. Szabó Gyula Marosvásárhely környékén vizsgálta az ingázók

---

³⁵¹ Megyei Tükör, 1971. május 13.

³⁵² Hargita, 1972. január 7.

helyzetét Ákosfalváig.³⁵³ Ez összesen 9 település tanulmányozását foglalta magába: Szövérd, Göcs, Székelycsóka, Kisgörgény, Székelyvaja, Cserefalva, Székelyszentbenedek, Harasztkerék és Ákosfalva. A szerző arra kereste a választ, hogy milyen a település buszellátása, hányan és kik választották a lakosok közül az ingázást, valamint mennyire vesznek részt a mezőgazdasági termelésben. A buszjáratok tekintetében a helyi állomás menetrend-táblázata nyújtott kellő információt, amely 79 járat áthaladását regisztrálta a településeken keresztül, ennek ellenére a legtöbb településen a közszállítás ellátása hiányos volt.

Az ingázókra vonatkozó kérdésekre a választ a községi nyilvántartó adatai szolgáltatták, ahol pontosan számon tartották az ingázókat falvak, nemek, korcsoportok, képzettség (végzettség) és munkahelyi besorolás szerint. Ennek alapján megállapítható, hogy a Vásárhelyre dolgozni járók száma a falvak lakosságának kb. 6-19%-át teszi ki, illetve hogy legtöbbjük férfi, akik majdnem kivétel nélkül általános vagy szakiskolai diplomával rendelkeznek. Ez a mezőgazdasági munka elnöiesedését eredményezte, amely általánossá vált szerte Székelyföldön. A korcsoportok szerinti többség a középkorúak (21–40 év között) kategóriájához kapcsolható, amely kimutatja az iparosítás, illetve az urbanizálódás intenzívvé válásának mértékét. A kétlakiak a falusi termelészövetkezetekben is aktívan jelen voltak, hiszen családjuk tagjait segítették a mezei munkában.³⁵⁴

Hargita megyében, Székelyudvarhely is hasonló munkaerő-felszívó hatással bírt az ipar, hiszen 1978-ban 4354, míg 1979-ben 5119 ingázót tartottak számon a statisztikák.³⁵⁵ A naponta bejárók 76 százalékát a város közvetlen környezetében lévő faluk adják, az ingázók átlagosan 2 órát utaznak.

Általában a családalapítás után a betelepültek és az ingázók számára is fontossá válik a vidéki szülők szerepe. Egyrészt mivel a háztáji gazdálkodás révén segíteni tudják élelmiszerrel (ennek a legnagyobb szerepe a nyolcvanas években lesz), illetve különböző termékekkel a városi gyermekeiket,

---

³⁵³ Gy. Szabó Gyula: *Kétlakiak*. Kötések sodrásban. A Falvak Dolgozó Népe 1968–1978-as évfolyamaiból összeállította Cseke Péter és Zágoni Attila. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 59–64.

³⁵⁴ Uo. 63.

³⁵⁵ Vofkori László (1984): *i.m.*, 190.

másrészt az unokák számára a nyári vakációban nyújtanak otthont, ami tehermentesíti az iparban dolgozó szülőket.³⁵⁶ A szülői ház és a hozzá tartozó ingatlanok megőrzése és művelése biztonságot jelentett arra az esetre, ha nem sikerülne beilleszkedniük a városi társadalomba. Ugyanakkor megjelennek a vidéki településeken is a városi kultúra jelei úgy építkezésben, lakásberendezésben, mint viselkedésben és öltözködésben.

„A régi paraszti tudat azt mondhatnók, külterjes volt. A falusi ember minden idegszála a földdel, a földért – erdőért, kaszálóért – nyújtózkodott, innen kapott önbizalmat vagy ez töltötte el szorongással, ez biztosította megélhetését és ruházkodásának nagy részét, határozta meg lakásának méretét, külsejét és belső berendezését, sőt a táplálkozást is. [...] De a szocializmusban, a szövetkezeti formával megváltozott a falusi embernek a földhöz, állathoz való viszonya: ...felszabadult igézete alól, többé nem rabja. Kettős következménnyel járt ez: leomlottak a falu határainak falai, kitárulkozott a világ, messzi, eddig el sem képzelt horizont, távlatok kápráztak a falusi ember szemében. Hozzájárul ehhez persze, a gépi munka, a technika térhódítása is, valamint a hagyományos mezőgazdasági kultúrák kibővülése, újjakkal való gazdagodása. Ezzel a horizont-tágulással egyidejűleg azonban egy szűkülés, vagy hogy egy szokatlan szót használjunk, a magán, a családi élet belterjesedése is együtt járt. Több gondot fordíthatnak a közvetlen környezetre, a házra, lakásra, ruházkodásra, ezek kényelmére és a fölfedezett külső világhoz a modern technikához és civilizációhoz, illőbb berendezésre, azok használatba vételére. A falvainkban gomba módra szaporodó új, több szobás, konyhás, nem egyszer fürdőszobás lakások, rökamié, a kombinált szobaberendezés, a rádió, tv, villanyvasaló, s mind gyakrabban a hűtőszekrény, no meg a motorkerékpár mind-mind úgy állnak ezzel összefüggésben, mind a nájlon harisnya, a városias szabású ruházkodás, kendő és frizura...”³⁵⁷

Az ingázás jelentős mértékben tapasztalható a diákok körében is, hiszen a városra járó, jobb oktatási körülményekben bízó iskolások száma évről évre növekedett. Gyakorta megesett, hogy az apa és a fia egyazon vonattal vagy busszal érkezett minden reggel a központi állomásra. Bár az apának reggel

---

³⁵⁶ Geambaşu Réka (2004): *i.m.*

³⁵⁷ Hargita, 1970. október 23.

hétkor kezdődött a műszak, a kilencedikes, tízedikes gyerekek csak nyolckor csöngettek be az iskolába. A kora reggeli vonatozásra azért volt szükség, mert csak az az egy járat tudta kellő időre beszállítani a fiatalokat.³⁵⁸ Egy ingázó diák írja a Sylvester Lajos újságíró által készített kérdőívbe:

„Én, aki nagyon szeretek buszozni, mondhatnék rosszat is róla, de nem akarok a háta mögött beszélni. S nekem a rossz se tud teljesen rossz lenni, mindig van benne valami érdekes, valami kevés jó. Sokszor az utasok halálra mérgelődnek, de én nem tudok. Például, ha otthagya a busz (kevésszer) vagy ha elalszom és lekésem (ez már sokkal többször). Hogy milyenek az utazási viszonyok? Attól függ... Télen, nyáron mindig változik. Télen, amikor kilencven, száz abonamentest is bekonzerválnak egy ötvenszemélyes kocsiba. Fél lábon, vagy a levegőben utazni nem a legkellemesebb. Aki kétkelkedik... január tízedikén reggel kipróbálhatja, nem kell félni, nem szakad le a lépe. (Így mondják a sofőrök, hogy megnyugtassanak.) Nyáron túrhetőbb. S lehet, hogy jó is egy kis levegőváltás, embereket látni, hallani őket, ez a jó benne. Jól meg lehet figyelni őket, mindent észrevenni és elgondolkodni. Már nem is ingázás nekem az ingázás, sokszor csak azt veszem észre, hogy otthon vagyok...”³⁵⁹

A falusi iskolák elnéptelenedését a tanfelügyelőség próbálta különböző felhívásokkal is meggátolni. Szerintük az ingázás némelykor indokolt, máskor teljesen oktalan. Arra a kérdésre, hogy mikor elfogadható, azt a választ adták, hogy ha a líceum második fokozatára iratkozott be a gyerek, tehát érettségizni akar. Viszont ha kilencedikbe jelentkezik a diák, akkor inkább a vidéki iskolákat keressék fel, hiszen nagyjából mindegyik községközpontban tízosztályos iskolákká nőttek ki magukat az egykori hét- és nyolcosztályos általánosok. Tehát semmi nem magyarázza a fölös tehervállalást.³⁶⁰

A szocialista hiánygazdaság következtében a javakhoz és szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés a társadalmi tőke felértékelődését, a rokoni, szomszédi, ismerősi kapcsolatok előtérbe kerülését idézte elő az osztálytársadalom szintjén. Ez egy kettős életvitelt eredményezett, hiszen a gyárak-

---

³⁵⁸ Hargita, 1984. május 15.

³⁵⁹ Megyei Tükör, 1969. szeptember 27.

³⁶⁰ Hargita, 1984. május 15.

ban végzett munka kiegészült agrárjellegű tevékenységekkel, átalakítva a szabadidő szerkezetét és a művelődési szokásokat.³⁶¹

A fogyasztási eszközök tekintetében is a hetvenes évek hoztak változást, hiszen Ceaușescu „liberális” korszaka lehetővé tette a nemzeti kisebbségek számára is a nagyobb fogyasztói hozzáférést. Megjelennek azok az elektronikai és technikai eszközök, amelyek jelentősen hozzájárultak a nemzeti tudat erősítéséhez. Ekkor jelent meg egy sor kisebbségi kulturális intézmény: Kriterion Könyvkiadó, a román televízió magyar és német nyelvű adása, új folyóiratok.³⁶² Ezzel párhuzamosan megnövekedik a rádió, televízió, autók száma, a háztartási cikkek skálája is bővül, mosógép, hűtőszekrény, porszívó is egyre inkább elérhetővé válik minden háztartás számára.³⁶³ Egy szovétai beszámoló alapján az elmúlt 15 év alatt csak a fogyasztási szövetkezetben forgalomba hozott áru értéke több mint háromszorosára növekedett. Többek között 1663 rádiót, 511 tévét, 225 motorkerékpárt és 75 személygépkocsit tartanak nyilván.³⁶⁴

A haladás jelképeként 1974-ben jelent meg Hargita megyében az első számítógép, amelyet a Fakitermelő és -feldolgozó Kombinát kapott, majd 1977-ben hozták létre a csíkszeredai Területi Számító Hivatalt, amely területi elektronikus számítógépközponttá alakult át. 1987-ben szerelik be a második Felix C-1 024-es számítógépet.³⁶⁵

Egyes statisztikák szerint a nyolcvanas évek végére a térségben 514 településen vezették be a gázvezetékeket, a vízhálózatot Hargita megyében 88, míg Kovászna megyében csak 14 településen.³⁶⁶ A Hargita megyei közüzemek szolgáltatásairól a következőképpen írtak a lapok a nyolcvanas évek közepén: 170 500 lakos igényli a munkájukat, a dolgozók száma 1965-ben 759, 1985-ben 2800, szennyvíztisztítás 20 000 000 köbméter körüli, ivóvízzel ellátott utcák hossza 195, 5 km, csatornázott utcák hossza 116, 3 km, fűtőházak stb.³⁶⁷

---

³⁶¹ Vofkori László (1984): *i.m.*, 192.

³⁶² Lipcsei Ildikó: *Románia és Erdély a XX. században*. Corvinus Kiadó, Bp., 2006, 156.

³⁶³ Gagy József (2009): *i.m.*, 184,185.

³⁶⁴ Vörös Zászló, 1972. november 22.

³⁶⁵ Hargita, 1987. január 10.

³⁶⁶ Gagy József (2009): *i.m.*, 171.

³⁶⁷ Hargita, 1986. május 16.

II. 3. 3. A városi élet nehézségeiről

Most nézzük meg, hogy milyen feltételeknek kellett megfelelniük a két székelyföldi megye „csinált városainak”³⁶⁸ lakói. A szocialista sajtó – szerepéhez híven – a propaganda eszközeit alkalmazva mindent megtett az urbanizáció népszerűsítéséért, viszont nem tudta és néha nem is akarta elhallgatni az ezzel járó nehézségeket. A települések felvirágoztatásáról szóló cikkekben vagy a lakosság által küldött levelekben rejtett formában megtalálhatjuk azokat a problémákat is, amelyek a városi lakosság urbanizálódás adta nehézségeit taglalják. Így a nap mint nap megjelenő cikkek sorozatát mérlegre rakva hol pozitív, hol pedig negatív irányba tolódik el az új társadalmi rend képe. Az előnyös tényezőkhöz sorolhatók: a közegészségügyi viszonyok jobb megoldása,³⁶⁹ komfortosabb lakások, meleg víz, távfűtés, elektromos hálózat, korszerű úthálózat, szórakozási, sportolási és tanulási lehetőségek; míg a hátrányos hatások között a levegőszennyeződés, a zsúfoltság, a zöldövezet hiánya szerepelt.

Az egyik legégetőbb problémát a helységek köztisztaságának, higiénizálásának és szépítésének a megvalósítása jelentette. A sajtóban mindennaposá váltak azok a felhívások, amelyek a városi lakónegyedek tisztán tartására szólítják fel a lakosságot, és amelyeket törvényekkel is szabályoztak.³⁷⁰

*„A municípiumi, városi és községi néptanácsok végrehajtó bizottságai, illetve büroái állandóan ellenőrzik, hogy a szocialista és társadalmi szervezetek, valamint az egész lakosság miként gondoskodik a helységek és lakások egészségügyi, munka- és életfeltételeinek, köztisztaságának megőrzéséről, valamint a környezetszennyeződés megelőzéséről.”*³⁷¹

---

³⁶⁸ Ez a kifejezés a címe a Szirmai Viktória 1988-ban megjelenő könyvének, amelyet majd több szerző is átvett.

³⁶⁹ A hetvenes évekre megépült háromemeletes új csíkszeredai poliklinika több mint 200 szobát, 55 orvosi rendelőt foglalt magába, és 120-130 egészségügyi dolgozónak biztosít munkahelyet. Lásd részletesebben Dr. Bachner István, Balogh László, Málnási Levente: *Fejezetek a csíki egészségügy történetéből*. Alutus Kiadó, Csíkszereda, 2008, 103–125.

³⁷⁰ Hargita, 1981. április 5.

³⁷¹ Hargita, 1982. május 10.

A lakótelepi sárról, földhalmokról, szemetes utcákról, vízben úszó játszótérrekről, gödrökről számol be Koszta István, a Hargita napilap szerkesztője a megyeszékhelyen való látogatásakor.³⁷² 1982-ben a helyi lapokban több cikksorozat indult el „Mint a patyolat” elnevezéssel, amely a lakótelepek mostoha körülményeire hívja fel a figyelmet:

„A Suta sétány (Csíkszereda). Neorealista filmek városi szeméttelép hangulata. Ilyen-olyan zacskó; doboz; rongy-tenger; málladozó vakolatú házak (négy vállalati garzonblokk, amely egyikének földszintjén napközi is működik), tehergépkocsik kereke által fölszabdalt hajdani zöldövezet. És gödrök mindenhol.”³⁷³

Ezért minden évben megszervezték a települések szépítési versenyét, amelyben díjazták a legszebb településeket.

A városi életforma pedig akaratlanul is magával hozta a civilizált társadalom rákfenéjét, vagyis gyakorivá váltak a deviáns jelenségek, a bűnözés és az alkoholizmus.³⁷⁴ Az újságokban többször is foglalkoznak az említett kérdéssel, ami jelzi a probléma igen gyakori meglétét, ezt igazolják a levéltári források is.³⁷⁵ Példaként megemlítünk néhány esetet. Csíkszentdomokoson az egyik nagy verekedés, ami a romák és a helyiek között tört ki, halálos áldozattal végződött.³⁷⁶ Egy levélíró teszi szóvá, hogy a Virág utca sarkán randalírozó részeg huligán bántalmazott egy 70 éves embert, és senki sem avatkozott közbe.³⁷⁷ Vagy az egyik felcsíki faluba járt egy legény a lányhoz, és ezért a helyi fiúk hagyományból megkéselték, hogy nincs, mit keressen ott.³⁷⁸

---

³⁷² Hargita, 1982. április 4.

³⁷³ Hargita, 1982. április 4.

³⁷⁴ Megyei Tükör, 1968. március 16.

³⁷⁵ A hatóságok igyekeztek jó képet nyújtani a romániai társadalomról, ezért korlátozták a deviáns jelenségekről szóló cikkek számát és tartalmát. 1971. október 14-én betiltják Fodor Sándor alkoholizmusról írt cikkét, azzal az indokkal, hogy az egész román társadalmat rossz fényben tünteti fel. ANDJH, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri Miercurea Ciuc, dosar 2/1971, 27 f.; Sokszor a párttagság elvesztéséhez is vezetett, ha kiderült valakiről, hogy alkoholista, erre jó példa Hălgeanu Ioan esete, akit eltávolítanak Hargita megye szakszervezeti titkárságáról, hiányzásai és züllött élete miatt. ANDJH, fond C. J. H. al PCR, dosar 7/1970, 55–59 f.

³⁷⁶ Hargita, 1968. november 19.

³⁷⁷ Hargita, 1968. november 1.

³⁷⁸ Hargita, 1970. január 8.

Cikkek íródnak a rendezetlen családi körülményekről, a gyakori válásról³⁷⁹, családon belüli erőszakról,³⁸⁰ a térségre jellemző nagyfokú öngyilkosságokról³⁸¹. A hatóságok próbálták megakadályozni, féken tartani a túlkapásokat, ezért rengeteg törvényt léptettek érvénybe, amelyek szabályozták a társadalom minden szegmensét (a kocsmák nyitási és záró határidejét, minden rendezvényt jelenteni kellett a helyi milícián stb.). Hargita megyében 1969-ben 1002, 1969-ben 992, 1970 első évharmadában pedig 660 bűnese-
tet regisztráltak a hatóságok.³⁸² Első helyen a közvagyon és a közügyek megsértése állt, utána a személyek ellen elkövetet kihágások, a lopás (a sort főleg a falopás vezette), közlekedési kihágások, legvégén pedig a gyilkosság és az erőszak.³⁸³

A rendelkezések közül megemlíthetjük az 1975. számú dekrétum 15. cikkelyét, amely kimondta:

„Azokat a személyeket, akik nyilvánvalóan ittas állapotban utcán, parkban, vagy egyéb nyilvános helyen tartózkodnak, 200-tól 2000 lejig terjedő pénzbírátság sújtja... Abban a esetben, ha a kihágást felfedező hivatali személy úgy találja, hogy az illető korházi gondozásra szorul, kötelessége azonnal intézkedni beutalásáról. A kihágást elkövető személy a bírság mellett az egészségügyi ellátás teljes költségeit is viseli.”³⁸⁴

Több ilyen kihágásról is olvashatunk: december 4-én S. I. csíki negyedi lakos ittas állapotban, megbotránkozottat viselkedése és a felelősségre vonó rendőr szidalmazása miatt 3500 lej bírságot fizetett. December 6-án S. T. Jövő utcai lakos be akart menni egy esküvőre fenntartott Szemerja negyedi vendéglőbe, szidalmazta a pincéreket, összetörve az ajtóüveget, két hónap és 20 napra ítélték. Egy székelykeresztúri lányt 3 hónap szabadságvesztésre ítélték, mert ittas állapotban szexuális kapcsolatra csábított férfiakat.³⁸⁵

---

³⁷⁹ 1979-ben Hargita megyében 2840 házasságkötést és 408 válást regisztráltak, okként a hatóságok az alkoholizmust jelölték meg. ANDJH, C. J. H. al PCR, dosar 5/1980, 119 f.

³⁸⁰ Megyei Tükör, 1973. április 14.

³⁸¹ Hargita, 1986. június 26.

³⁸² ANDJH, fond C. J. H. al PCR, dosar 6/1970, 184 f.

³⁸³ Uo.

³⁸⁴ Megyei Tükör, 1975. december 15.

³⁸⁵ Megyei Tükör, 1975. december 15.

Ezeknek az eseményeknek a megelőzésére a Hargita napilap által 1983 júliusában szervezett kerekasztal-megbeszélésen arra a következtetésre jutottak, hogy többet kell foglalkozni a fiatalokkal, és már az iskolában erősíteni kell az egészségügyi nevelést, a felvilágosító munkát. Javaslatuk alapján a falun tevékenykedő orvosokat időnként be kellene számoltatni ilyen irányú tevékenységükről is. A milícia és az ügyészség – tömeg- és társadalmi szervezetek részvételével – gyakrabban szervezzen ellenőrzéseket a munkahelyen és a közétkeztetési egységekben. Túl sokan tartózkodnak délelőtt, munkaidőben a vendéglőkben, cukrászdákban – főleg a fiatalok – ki engedni őket? Az intézmények, vállalatok vezetőségei nézzenek utána, milyen indokokkal engedik ki egy-két órára a dolgozókat, és azok hol töltik azt az időt.³⁸⁶

Az utóbbi kijelentés sem megalapozatlan, hiszen egyes vállalatok kimutatásaiban nagyon sok hiányzást és késést regisztráltak. Hargita megyében 50 000 fizetetlen szabadságon lévő és igazolatlanul hiányzót regisztráltak az 1970-es év első évharmadában.³⁸⁷

A Kovászna megyei statisztikai adatok szerint 1971-ben 119 ezer ember/óra igazolatlan hiányzást, 105 ezer ember/óra igazolt hiányzást és más, a fegyellemmel kapcsolatos kihágásokat állapítottak meg a vállalatokban, intézményekben és az építőtelepeken.³⁸⁸ Hasonló a helyzet a Marosvásárhelyi Autójavító Vállalatnál, ahol sok az igazolatlanul hiányzó, a notorikus késők száma, ami 1971 novemberében 70 nap igazolatlan hiányzást tett ki.³⁸⁹

Az egészségügyi viszonyokat tekintve egy pártbizottsági jelentés megemlíti, hogy 1980-ban Hargita megyének 546 kinevezett egészségügyi alkalmazottja van, amelyből 37% nő. A statisztika szerint a szolgáltatás aránya jónak mondható, mivel a megyében 702 lakosra jut egy orvos.³⁹⁰ Egy 1985-ös évre végzett összehasonlítás alapján, amely a megyék anyagi életkörülményeit meghatározó tényezőket (városok, középiskolák, kórházak, víz- és gázellátás) vizsgálta, arra a megállapításra jutottak, hogy a székely-

---

³⁸⁶ Hargita, 1983. július 6.

³⁸⁷ ANDJH, fond C. J. H. al PCR, dosar 2/1970, 53 f.

³⁸⁸ Megyei Tükör, 1971. június 1.

³⁸⁹ Vörös Zászló, 1972. január 5.

³⁹⁰ ANDJH, fond C. J. H. al PCR, dosar 4/1980, 7 f.

földi megyék országos szinten 15-ik helyen álltak.³⁹¹ Ez a kimutatás Hargita és Kovászna megyét iparosítási mértékük szempontjából magas rangra emeli, annak ellenére, hogy nem rendelkeztek nagy iparvárosokkal.

Hogy mégis mi tette lehetővé a két megye lakóinak a megmaradását és nemzetiségi identitásuk megőrzését, talán a Kommunikációs Antropológia Munkacsoport (KAM) kutatásai alapján válaszolhatunk. A KAM kutatásai azt próbálták feltárni, hogy Hargita megye milyen társadalmi és gazdasági sajátosságokkal, változásokkal rendelkezik. Olyan tanulmányok születtek, amelyek a hargitaiság fogalmának a meghatározásával, valamint a szocialista urbanizáció, a megyei elit, a társadalmi migrációk elemzésével foglalkoznak.³⁹² Az urbanizációt tekintve Biró A. Zoltán több stabilizációs stratégiát is felsorolt, ezek a székelyföldi városokat jellemezték, és szorosan összefüggtek a falusi életmóddal. Az említett szerző erre a következtetésre jutott: „Kutatásunk során ezzel a névvel jelöltük azokat a környezet beélési, környezetépítési módozatokat, amelyek az életformaváltás sodrába belekerült egyén, család, kisközösség mindennapi világépítési gyakorlatában a falu világára jellemző modellt szerint játszódnak le.”³⁹³ Biró A. Zoltán ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a korabeli napilapban (Hargita) az urbanizációs folyamatoknak kétféle olvasata is van. Egyrészt ha kívülről, a számadatok tükrében vizsgáljuk az eseményeket, akkor egy pozitív képet kaphatunk a városiasításról, gondolunk itt a munkahelyek növekedésére, az épületek számának gyarapodására, az oktatás és kultúra fejlesztésére, a háztartási tárgyak számának növekedésére, a közlekedési feltételek jobbítására stb. A második olvasatban viszont a már említett stabilizációs stratégiákat fedezzük fel, amelyek jelentősen meghatározták a régió életformáját.

Ezen módszerek lényegét a következőképpen foglalhatjuk össze:

„A hivatalos településfejlesztési politika által beindított és fenntartott urbanizálódási folyamatok által működtetett életformaváltás keretein belül a mindennapi életvitel síkján stabilizációs stratégiák jelentkeztek bizonyos eseményekben, ezek a stratégiák folyamatosan erősödtek, és végül egy olyan

---

³⁹¹ Hunya Gábor (1990): *i.m.*, 178.

³⁹² Lásd bővebben: *Fényes tegnapunk*. Tanulmányok a szocializmus korszakáról. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998

³⁹³ Biró A. Zoltán: *Szocialista urbanizáció 1968–1989*. In: *Antropológiai Műhely*, 1994/2, 113. 126

*átmeneti életforma stabilizálódásához vezettek el, amelyet falusi életformának nem nevezhetünk már, de még városinak sem.*³⁹⁴

Csíkszereda esetében az urbanizáció következménye az lesz, hogy a „falu elfoglalja a várost”,³⁹⁵ hiszen a megyésítést megelőzően nem rendelkezett nagyvárosi jelleggel, és így a betelepülők formálták át a megyeszékhelyet.

Ennek a szélsőséges eseteként említik a „városok ruralizálódását” vagy „rurbanizálódását”, amely olyan életmódbeli elemeket tulajdonít a betelepülő városlakóknak, amely sajátosságai révén az urbanizálódott életformát is veszélyezteti.³⁹⁶ „Ebben a modellben a rurális, azaz többnyire autarchikus önellátásra törekvő és a javak cseréjén alapuló háztartásgazdaság, illetve a kiterjedt családi struktúra köré szerveződő életmódra szocializált egyének megváltozott körülményekkel találták szemben magukat a városba költözéskor.”³⁹⁷ Az említett stratégiák elemzése itt most nehézkes lenne, viszont azt a következtetést mutatják, hogy ezek a beruházások emberi léptékűek voltak, így sikerült megőrizniük identitásukat és sajátosságaikat. Bármennyire is megmaradt a két megye népessége vidéki jellegűnek, mégis egy olyan jelenséggel szembesült a szocialista modernizáció következtében, amely egy visszafordíthatatlan folyamat részévé vált. Ez a társadalom elszakadt a hagyományos életformától, hiszen, amint láttuk, a legkisebb településen is nyomom követhetők a hatalom szimbólumának specifikus jelei.

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy az urbanizáció és a félurbanizáció is azt a célt szolgálta, amit a szocializmus eszméje megkívánt tőle, vagyis a falu és a város különbségének megszüntetését. Ezt hangsúlyozta Ceaușescu is:

*„Ezeknek az előirányzatoknak a megvalósulása meggyorsítja a falu és a város közötti, a mezőgazdasági és az ipari tevékenység közötti lényeges különbségek eltűnésének folyamatát, biztosítja társadalmunk fokozottabb homogenizálását, szilárd alapot teremt nemzetiségi különbség nélkül a haza minden állampolgára jogegyenlőségének érvényesüléséhez, egész népünk anyagi és szellemi jóléte gyarapításához, civilizációs színvonalának állandó emeléséhez.”*³⁹⁸

---

³⁹⁴ Uo. 124.

³⁹⁵ Uo.

³⁹⁶ Ion Aluaș: *Sociologia comunităților*. In: *Studia (Sociologie)*, 1998. 20–22.

³⁹⁷ Geambașu Réka (2004): *i.m.*

³⁹⁸ Nicolae Ceaușescu a XII. pártkongresszuson elhangzott jelentéséből.